

študija spolov in migracij, temveč ponuja gradivo v nadaljnje obdelave, vzpostavlja študij transnacionalnih oz. globalnih migracij. Prav ta poudarek na preučevanju migracij skozi prostor in čas, na katerega opozori tudi Jernej Mlekuž v zaključni razpravi monografije, pa je lahko izziv za nove razprave in raziskave.

Nina Vodopivec

MIKLAVČIČ BREZIGAR, Inga: *Meščanstvo na Goriškem : med vrednotami in konflikti : na prelomu iz 19. v 20. stoletje.* Nova Gorica: Goriški muzej, 2013, 92 str., ilustr.

Avtorica je s prikazom slovenskega meščanstva, njegove kulture, načina življenja in vrednost na goriškem območju posegla na področje etnološkega raziskovanja, ki se mu etnologi doslej niso v veliki meri posvečali. Študija o goriškem meščanstvu (s poudarkom na slovenskem meščanstvu), je še toliko dragocenejša, ker gre za posebno okolje, v katerem so se prepletali vzporedni svetovi meščanstva več etničnih skupnosti, ki so bivale na tem območju.

V katalogu je najprej predstavljena Goriška kot pokrajina, ki jo obkrožajo različni geografski, podnebni in kulturni vplivi: alpski, mediteranski in osrednjeslovenski. Gorica je v 19. stoletju doživljala gospodarski in kulturni razvoj, s povečanim razvojem industrije, obrti in trgovine je naraščal tudi dotok novih priseljencev različnih socialnih struktur, od delavcev do izobražencev. Konec 19. in v začetku 20. stoletja so se v mestu prepletale narodne in etnične skupnosti od Slovencev, Italijanov, Furlanov do Nemcev in Judov, ki so živele v skupnem družbenem in geografskem prostoru ter oblikovale in ohranjale svojo kulturo in identiteto. Tako je Gorica že pred prvo svetovno vojno predstavljala večkulturno in večetnično mesto. Zanimiv je podatek o prebivalstvu iz popisa leta 1900, ko je bilo naštetih 16.112 Italijanov in Furlanov, 4754 Slovencev, 2760 Nemcev, 77 Srbov in Hrvatov ter 62 pripadnikov ostalih narodnosti. Med njimi je bilo tudi 865 pripadnikov judovske skupnosti, ki pa jih avtorica v tem delu popisa prebivalstva ne omenja. Leta 1910 se je število Italijanov in Furlanov zmanjšalo na 14.812, število Slovencev pa je naraslo na 10.790. Uradni občevalni jezik je bila nemščina, poleg tega so bile v vsakdanji rabi še italijanščina, slovenščina in furlanščina. Vrednote pa so bile za vse enake; jezik, pripadnost narodnosti in nacionalni razvoj, kultura in umetnost, literatura, gospodarski in kulturni napredek, izobrazba, družina, plesi in šport. Prihajalo je tudi do nesoglasij med posameznimi etničnimi skupnostmi, kar se je kazalo zlasti na političnem področju, v obstoju nacionalizma in stremljenju po moči, najizraziteje v letih po prvi svetovni vojni. Po letu 1922 je goriško območje spadalo pod italijansko državo. Z novo družbeno ureditvijo in novo oblastjo je goriško meščanstvo doživljalo razkroj in predvsem slovensko meščanstvo se je v pretežni večini umaknilo v novonastalo Jugoslavijo.

V katalogu so po poglavjih obravnavane teme, ki so bile na ogled na razstavi. V uvodnem delu je avtorica predstavila koncept in prostorsko izvedbo začasne postavitve razstave, ki je bila na ogled v Goriškem muzeju na gradu Kromberk. Poglavja so razdeljena tako, kot da se hkrati sprehajamo po prostorih razstave. V poglavju o družabnem življenju na ulicah, v gostilnah, kavarnah, hotelih in parkih so izpostavljeni zapisi iz kronike Carla Luigija Bozzija, ki je predstavil posebnosti različnih pripadnikov etnične skupnosti; tako so npr. našete gostilne, kjer so se ustavljali slovenski furmani, gostilne, kjer so se zadrževali samo Furlani in kavarne, ki so jih obiskovali predvsem meščani. Opisana je recimo navada profesorja Šantla, ki je v kavarno zahajal na popoldansko kavo in prebiranje časopisov. Na splošno so se meščani, bogati sloji, oficirji in profesorji zbirali izključno v kavarnah, kjer so najpogosteje ob črni kavi prebirali časopise in premlevali politične dogodke. Do prve svetovne vojne je v Gorici izhajalo kar 20 časopisov v različnih jezikih. Predvsem zaradi milega podnebja pa se je Gorica že v 2. polovici 19. stoletja razvila v turistično mesto, ki je imelo značaj klimatskega zdravilišča in je bilo znano kot "avstrijska Nica".

Na razvoj meščanske kulture v mestu je vplivalo več med seboj prepletenih dejavnikov: podjetništvo, religija ter lokalna in državna politika. Avtorica slikovito prikaže posamezne osebnosti, ki so imele na teh področjih največ vpliva (npr. nemška družina Ritter na razvoj gospodarske dejavnosti, številne slovenske cerkvene osebnosti – od nadškofa Alojzija M. Zorna do škofov Lušina in Jakoba Missie – pri utrjevanju vere in verskih vrednot v prepletanju z družbenim in državnim življenjem). Podrobno je predstavljen tudi obisk cesarja Franca Jožefa v Gorici leta 1900, ki so se mu prišli poklonit vsi pomembnejši predstavniki posameznih narodnostnih skupnosti.

V poglavju Galerija osebnosti in družin so predstavljeni portreti in zgodbe vidnih Slovencev, ki so bili del goriškega meščanskega življenja: kulturnik in politik Andrej Gabršček, dr. Karl Lavrič, imenovan tudi oče slovenskega naroda na Goriškem, duhovnik Simon Gregorčič, politik in publicist Engelbert Besednjak, pravnik in velik filantrop, ki je deloval na številnih področjih – dr. Henrik Tuma, družina Kos, Lojze Bratuž in Ljubka Šorli itd. Predstavljeni so tudi jezikoslovec profesor Graziadio Isaia Ascoli, ki je bil judovskega porekla, italijanske narodnosti sta bila brata Giovanni in Ranieri Mario Cossar, ki danes veljata za začetnika muzejske dejavnosti v Gorici, judovski pisatelj in filozof Carlo Michelstaedter. Posebej je izpostavljena družina Coronini - Cronberg, ki je veljala za eno najpomembnejših plemiških družin na Goriškem, in družina Šantel, katere člani so veljali za del goriške umetniške elite.

Družabni dogodki goriških meščanov so potekali predvsem v plesnih dvoranah, kjer je bil postavljen klavir za živo glasbo. Plesne prireditve so bile povezane tudi s posebnimi oblačili prav za ta namen. Svilena oblačila preprostejših krojev so bila namenjena za popoldanski čas in sprehode, svečana pa za plesne prireditve. Meščanski sloj se je zgledoval po modi v drugih evropskih prestolnicah. Kot kontrast temu načinu oblačenja so omenjena tudi praznična oblačila kmečkih žensk s podeželja in služabnic. Ob družinskem vsakdanu, predvsem pri opravi

raznih del, je predstavljena tudi vloga in mesto služkinj, varušek in kuharic znotraj meščanske družine. K meščanskemu slogu življenja so spadale tudi športne dejavnosti in turistika. Avtorica je znotraj tega posebej izpostavila takrat priljubljeno skavtstvo in gozdovništvo. Razen v plesnih dvoranah se je družabno življenje odvijalo tudi v čitalnicah. Avtorica je podrobneje predstavila knjižno gradivo iz knjižnice vplivnega meščana in kulturnika Henrika Tume.

400

Za zgodovino in razvoj meščanstva na Goriškem je avtorica uporabila tudi zapisane zgodbe ali spomine dveh pomembnih goriških slovenskih meščanskih družin, Šantel in Tuma, na podoben način pa je predstavila tudi pomembne kulturne osebnosti drugih etničnih skupnosti. Člani družine Šantel so s svojim delovanjem na področju umetnosti pustili močan pečat v kulturi goriškega območja. Kot avtorji svoje družinske kronike pa so z opisi družinskega življenja veliko doprinesli tudi k osvetlitvi drobnih vsakdanjih detajlov iz meščanskega življenja. Avtorica kataloga je podrobneje predstavila tudi življenje Henrika Tume in njegovo plodno delovanje na političnem in kulturnem področju. Tuma je bil zagovornik uvedbe slovenskega jezika v sodno prakso in javno življenje. Ohranili sta se njegovi bogata zbirka knjig oziroma knjižnica, ki šteje nekaj tisoč enot, in korespondenca v številnih evropskih jezikih. Kot domači učitelj pri različnih meščanskih in plemiških družinah se je sam naučil francoskega, angleškega in italijanskega jezika.

Katalog je izjemno bogato opremljen z ilustrativnim gradivom, razglednicami, številnimi fotografijami, na katerih so ohranjeni slikovni zapisi z javnih ali družinskih dogodkov takratnega meščanskega življenja, portreti pomembnih osebnosti in ne nazadnje tudi slikovno gradivo meščanskega pohištva. S citati v lokalnih jezikih je avtorica zelo dobro ponazorila jezikovni "babilon" Gorice na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Zanimiv je citat priznanega judovskega jezikoslovca in znanstvenika Graziadia Isaia Ascoli, ki pravi: "Rojen sem v Gorici, izraelskim staršem, sem sin Furlanije in sem ponosen na to" (str. 57). Citat je v originalu zapisan v furlanskem jeziku.

V zaključku je avtorica zapisala, da današnje podobo Nove Gorice, ki je zrasla na temeljih socialistične družbe in delavske kulture, ter Gorice, ki je zrasla iz tradicionalne meščanske kulture, označujejo vrednote, kot so sožitje, medsebojno spoštovanje in dialog.

Na koncu kataloga so naštetih uporabljeni viri in literatura, ki glede na količino uporabljenega gradiva kažejo na to, da se je avtorica zelo poglobila v raziskavo o goriškem meščanstvu. A žal po vsebinski plati katalog zadošča zgolj za namene muzejske razstave. Škoda, da avtorica ni rezultatov tako zanimive raziskovalne teme predstavila bolj poglobljeno in obširno.

Mihaela Hudelja